

Lipcseiné Takács Nóra

A Falusi Porta Tanoda program hálózata

a környezetvédelmi egyezmények

megvalósításáért

Hétköznapi környezeti nevelés

Bevezetés

A Falusi Porta Tanoda Program az Ausztriában és Svájcban (Schule am Bauernhof néven), Németországban (Bauernhof als Klassenzimmer néven) és Franciaországban (Bienvenue a la ferme néven) évek óta sikeresen működő programok magyarországi adaptációja, a Falusi Porta Tanoda egy olyan iskola, amely az életre nevel. A gyermekek és fiatalok a falusi portán tett kirándulásuk során betekintést nyernek a paraszti élet folyamataiba, az aktuális tevékenységekbe, amelyeket maguk is kipróbálhatnak. A természettel való kapcsolat, az állatokkal való törődés - és annak a felismerése, hogy a helyi élelmiszerek a gazdálkodás eredményei - állnak a középpontban. A program építőelemei, pl. „A gabonától a kenyérig”, „A tej útja”, „A gyümölcstől a lekvárig”, „A malactól a sonkáig”...

Ezen ismeretek sajnálatos módon már olyannyira kivesztek a köztudatból, hogy sokan már az élelmiszertermelés és -feldolgozás alapléteit sem ismerik. Eltávolodtunk tehát a természettől még legalapvetőbb, mindnyájunkat érintő, hétköznapi fogyasztási termékünk, az élelmiszerek eredetét tekintve is. A közelmúltban számos egyezmény foglalkozott ezekkel a feladatokkal – tanulmányomban sorra vesszük, milyen kihívásai vannak ezen egyezményeknek, amelyekre a Falusi Porta Tanoda program sajátos megoldásokat kínál.

1. A Falusi Porta Tanoda program

1.1. A Falusi Porta Tanoda program célja

A Falusi Porta Tanoda egy olyan aktívan működő kistermelői gazdaság, amely a mezőgazdaság területén az erdei iskolákhoz hasonlóan oktató-nevelő tevékenységet folytat. A Falusi Porta Tanoda program nem titkolt célja a fogyasztói attitűd formálása, a fenntartható gazdálkodás révén termelt helyi javak megismertetése, így növelve az azok iránti keresletet. A program segítségével a látogatók ugyanakkor betekintést nyernek a legkülönfélébb mezőgazdasági területekbe és felismerik az ökológiai összefüggéseket. Ennek hatására megértik a termelés és fogyasztás egyensúlyának fontosságát, és felelős fogyasztóvá válva pozitív emberi tulajdonságaik tekintetében is gyarapodva hozzájárulnak egy testileg és lelkileg is egészségesebb társadalom kialakításához.

1.2. A Falusi Porta Tanoda program módszere

Általában egy csoport (osztály, évfolyam...) egy- kéthavonta látogat el a közeli Falusi Porta Tanodába, ahol a gazdaság termelési körülményeinek figyelembevételével 5-10 foglalkozáson vesz részt. A látogatást megelőzően, általában tantermi környezetben valósul meg a probléma felvázolása, tehát megismerjük a személyes célokat, majd a gyakorlati tanodai foglalkozást követően egy összegző megbeszélésen tisztázzuk az adott modullal kapcsolatos kérdéseket és rögzítjük a megszerzett ismereteket.

A személyes célok megismerését elősegítő; az önállóságot, kreativitást, kutatást és az együttműködést feltételező módszer-, tehát a projektoktatás meghatározó módszerének (Kováts-Németh M., 2010 210. o.) kiváló terepe, új színtere a Falusi Porta Tanoda.

Az első projektlépés a problémafelvetés: feldolgozható témaként példaként vegyük a befőzést, itt a problémafelvetés során felvázolhatjuk, miért nem gyakori tevékenység ez manapság. Fogalmi térkép, adatgyűjtés segítségével kiderülhet, hogy sok vele a munka, drága, vagy hiányoznak a művelet elvégzéséhez szükséges ismeretek. A személyes célok megértését nagymértékben segíti például a beszélgetés a tanulók előzetes ismereteiről. Az a tanuló, amelyik pl. már vett részt lekvárkészítésben (tehát aki az előzetes ismeretszerzés felmérése során tanúbizonyságot tett az adott tevékenységben való jártasságáról, de legalábbis vannak előzetes ismeretei a témában, amire alapozni lehet), az irányíthatja majd a gyakorlati feladatokat. Így élhetünk az előzetes adatgyűjtés, kutatás, majd a rendszerezés módszerével. A gyakorlati foglalkozásokon (az elméleti alapismeretek birtokában) továbbra is előtérbe kerülnek a konkrét cselekedtetés, de ugyanakkor még a megfigyeltetés módszerei is. Az módszerek minden esetben igazodnak a csoport ismeretszintjéhez – természetesen a feldolgozni kívánt téma függvényében.

A kivitelezést az együttműködést tehát legjobban a projektmódszer révén biztosítjuk, ahol a diákok csoportban dolgozhatnak. A még hiányzó ismereteket követően a szemléltető és felfedezettő módszerek segítségével biztos és használható ismereteket alakíthatunk ki (Kováts-Németh M. 2010. 227-247. o).

Az egész-, vagy félnapos program mellett lehetőség van egy teljes hét eltöltésére is a Falusi Porta Tanodában. Ennek során a gyermekek, vagy fiatalok rendszerint közvetlenül a portán kerülnek elszállásolásra, így testközelből élhetik át a paraszti élet mindennapjait. Betekintést nyernek a legkülönbözőbb mezőgazdasági területekbe és felismerik az ökológiai összefüggéseket. A program a legtöbb országban választható tanórán kívüli tevékenység, ugyanakkor Franciaországban 1998 óta minden közoktatásban tanuló gyermek legalább egyszer kötelezően részt kell, hogy vegyen az iskola által szervezett tanodai foglalkozáson.

A program ugyanakkor kiváló lehetőséget biztosít egyéb rendezvényekhez, pl. családi napokhoz, vállalati csapatépítő tréningekhez, stb. is.

1.3. A Falusi Porta Tanoda program Magyarországon

Magyarországon jelenleg (2015 nyaráig) 21 kisgazdaság jelezte csatlakozási szándékát a programhoz, ők tehát az első Falusi Porta Tanodák. Végső célként azt tűztem ki, hogy minden közoktatási intézmény elérhető közelségében felkutassak legalább egy olyan vegyes gazdálkodást folytató kistermelőt, aki nyitott, illetve elegendő kapacitással bír a gyermekcsoportok fogadására.

Természetesen nem várható el – és nem is cél – a program kötelezővé tétele, ugyanakkor vannak arra vonatkozó törekvések és irányelvek, amelyek segítik az elterjedését. A program összhangban áll többek között a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia céljaival is, amely konkrétan nevesíti a „fenntarthatóságot szolgáló hétköznapi életstratégiákkal kapcsolatos (pl. egyszerű mezőgazdasági, kertművelési és háztartási) ismeretek átadását” (Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, 2013.). Ezen túlmenően az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet kidolgozott egy a háztáji ismeretek gyakorlati ismereteire vonatkozó kerettantervet is egy közhasznú szervezet segítségével (URL1). Tudomásom szerint a bevont szervezet egy uniós forrásból szerzett támogatásból kezdett bele velem párhuzamosan az általuk Tanyapedagógia névre keresztelt program kidolgozásába 2012-ben, az év (és a támogatás) lejártával ugyanakkor ezen irányú tevékenységével felhagyott.

Erre, valamint a témában szerzett immár 12 éves gyakorlati tapasztalataimra alapozva megkezdtem egy olyan interaktív multimédiás tananyag - csomag készítését, amelyet bárki szabadon felhasználhat alapvető, fogyasztóként elvárható szintű mezőgazdasági ismeretei kialakításához. A tananyag a program építőelemei szerinti tagolásban mutatja be azokat az alapvető termelési folyamatokat és a hozzájuk kapcsolódó hasznos ismereteket, amelyeket fogyasztóként a saját javunkra fordíthatunk. Megismerhető belőle például, hogyan lehet megállapítani egy jelöletlen tojás frissességét anélkül, hogy feltörnénk azt...

A program nem titkolt célja ugyanakkor az ismeretterjesztésen keresztül a látogatók (és ezzel családjaik) tudatos fogyasztóvá nevelése, a kisgazdaságok termékei iránti kereslet növelése, ezáltal a rövid ellátási lánc megteremtése.

2. A környezetvédelmi alapelvek és a Falusi Porta Tanoda program

2.1. Kistermelők és ökológiai gazdaságok előnyben

A Falusi Porta Tanodák minden esetben olyan kistermelői gazdaságok, amelyek hagyományos, tehát nem monokultúrás nagyipari gazdálkodást folytatnak. Jellemző rájuk az általuk tenyésztett állatfajok, illetve a termesztett növények sokrétűsége, a hagyományos gazdálkodási módok előtérbe helyezése, tehát a minimális külső tényezőtől függő erőforrás alkalmazása tevékenységük során. A

jövőben csatlakozni kívánó nagyobb gazdaságokkal szemben ugyanakkor elvárásként támasztom legalábbis az ökológiai gazdálkodás folytatását.

Ezen a ponton utalok az 1972-es Római Konferenciára: „*A Növekedés határai címmel megjelenik a Római Klub nemzetközi tudóscsoport elemzése: ha minden a korábbi trendek szerint folytatódik, a világ népességének és a termelés okozta szennyezésnek a növekedése a XXI. század közepére katasztrófához vezet.*” (URL2) Megemlítem ugyanakkor a jóval későbbi, 2007-es római ENSZ-FAO konferencián elhangzottakat, amely az „Ökológiai mezőgazdálkodás és élelmiszerbiztonság” címet viselte: „*A konferenciát szervező FAO tisztviselő, Nadia El-Hage Scialabba olyan kutatásokra mutatott rá, melyek szerint az ökológiai mezőgazdálkodás elegendő egy főre eső élelmiszert tudna termelni ahhoz, hogy ellássa a világ jelenlegi népességét.*” (URL3) Ennek alapján kijelenthető, hogy a termékek tápanyagtartalmát, valamint a termelés környezeti terhelését illetően igenis egyidejűleg megvalósítható volna a világ népességének ellátás, és a termelés okozta szennyezés csökkentése (URL4).

Ehhez természetesen szemléletmód-váltásra van szükség, amelyben segíthetnek a Falusi Porta Tanodák is. A fogyasztó kezében ugyanis olyan fegyver van, amely álláspontom szerint az egyetlen esély a jelenlegi állapotok helyes mederbe tereléséhez. Ez a fegyver a döntés meghozatalának, a választásnak lehetősége. Ez a választás ugyanakkor nem feltétlenül két rossz közötti választás; a fogyasztó ugyanis mondhat nemet is a számára valójában szükségtelen termékekre – ennek ugyanakkor láthatóan nincsen tudatában. Társadalmunk nárcisztikus egyedei úgy tűnik, megrekedtek abban a kora gyermekkori pszichés fejlődési szakaszban, ahol a döntés kimerül a látható alternatívák közötti választásban. Gondoljunk csak arra a kétéves gyermekre, akit előrelátó édesanyja úgy bír rá a pizzasamája felvételére, hogy felkínál neki egy pirosat és egy kéket, amelyekből azután választani fog - eközben eszébe sem jut, hogy nem akar pizzasámát húzni... Pontosan ilyen kisgyermekek vagyunk mi magunk is, amikor azon töprengünk, hogy számunkra melyik terméket vásároljuk – holott igazán egyikre sincsen szükségünk... Konkrét példával élve őrlődünk, hogy chipset, vagy csokoládét együnk ahelyett, hogy elmajszolnánk egy almát. Nem vagyunk tudatában valós szükségleteinknek, illetve az azokat kielégítendő termékek eredetével sem. A „régii” emberek szezonális, elsősorban helyi termékeket fogyasztottak, mi ugyanakkor elvárjuk, hogy télidőben is friss eper legyen az asztalunkon. Ha úgy tetszik, a Falusi Porta Tanoda program segítségével elérhetőnek látom a társadalom felemelését - felnevelését. Így kinevelhetünk egy olyan tudatos fogyasztói réteget, amelynek igénye lesz a minőségi, a fenntarthatóan előállított élelmiszerekre.

Határozott véleményem tehát, hogy a mezőgazdaság nem ipari tevékenység. Az általa kibocsátott termék ugyanis mindannyiunk mindennapi kenyere, ami csak akkor tápláló, ha „benne van” a gazda szíve és lelke is. Ez pedig elképzelhetetlen egy bizonyos üzemméreten felül, ahol tehát éppen a lényeg veszik el... Jelen tanulmányomnak nem célja a különböző gazdálkodási módokból származó élelmiszerek beltartalmi értékeire vonatkozó vizsgálatok bemutatása, nem tudok ugyanakkor eltekinteni

például Baranski M. és munkatársainak 2014 július 15-én a British Journal of Nutrition-ban megjelent cikkének megemléztetéséről, amely a Newcastle University nemzetközi kutatócsoportjának eredményeit közli (URL4). A Carlo Leifert professzor által vezetett kutatás egyértelműen bebizonyította, hogy az ökológiai gazdaságokból származó terményekben, illetve az ökotermékekből készült élelmiszerekben akár 60%-kal magasabb az antioxidáns-tartalom (beleértve a fenolos savakat, flavanonokat, sztilbéneket, flavonokat, antociánokat az értékek 18 – 68 %-kal voltak magasabbak az ökológiai termékekben) (URL5). Kijelenthető tehát, hogy a nagyüzemi (ipari) mezőgazdaságból származó élelmiszerből ugyanazon beltartalmi értéket összességében drágábban tudunk beszerezni, mint a jó minőségű ökológiai gazdálkodást folytató, kistermelői árukból. Tehát becsapás annak a nézetnek a hirdetése, hogy olcsóbb volna a nagyüzemi termelés, hiszen ha darabszámra vetítve többet is kapunk a környezetszennyező tömegtermeléssel előállított termékből, abból ugyanazon „hatás” eléréséhez lényegesen többre is volna szükségünk. Ahhoz ugyanakkor, hogy ennek a fogyasztó is tudatába kerüljön, fel kell vennünk a versenyt az élelmiszeripar globális reklámkampányával, valamint fel kell nyitnunk a nagyon is árérzékeny fogyasztó szemét – éppen az árérzékenysége kapcsán azonban ez úgy gondolom, nem lehetetlen feladat. Nincsen másra szükségünk hozzá, mint egy széles körben elterjedt környezet- és fogyasztónevelési programra, például a Falusi Porta Tanodákra.

2.2. Falusi Porta Tanoda program a környezetvédelmi egyezmények jegyében

A Falusi Porta Tanoda program a fogyasztó nevelése által – a fogyasztói preferenciák és attitűd kívánt irányba történő korrigálásával párhuzamosan – egyben a látogató környezeti nevelését is megvalósítja, melynek koncepcióját az 1979-es Müncheni UNESCO konferencián fogalmazták meg. Ugyanakkor már az 1970-es Stockholmi ENSZ-Konferencián kiadott nyilatkozatban kinyilvánított 26 alapelvől is 19 foglalkozik a környezeti neveléssel. (Kováts-Németh M. 2010. 73-75.o.) Lassan fél évszázada felismerték tehát annak a fontosságát, hogy a társadalom egészének jó irányú befolyásolását a nevelésen keresztül lehet a leghatékonyabban véghezvinni. Sajnos számos olyan álláspont létezik – még sajnálatosabb módon ezekért nem is kell túlságosan messzire mennünk -, amelyek nehezítik, illetve a cselekvés helyett kifogásul hozzák fel a nevelés „megtérülésének” hosszú átfutási idejét. Ezért inkább semmit nem tesznek... Érthetetlen ez az álláspont, hiszen pontosan a környezeti nevelés terén találhatunk számos pozitív példát is arra vonatkozóan, hogy a kisgyermek az elsajátított ismereteket „hazaviszik”, s ezáltal nagyon gyorsan az egész családjuk beépíti az adott viselkedésformát a mindennapi életébe. Gondoljunk csak a szelektív hulladékgyűjtés gyakorlatának elterjedésére, amely nagyrészt az oktatási intézményekből indult. Pontosan ilyen céllal szeretnénk a Falusi Porta Tanodákat is felhasználni a tudatos élelmiszerfogyasztás elterjedése érdekében. A fogyasztói igények és preferenciák megváltoztatásával (tehát a fogyasztó környezeti nevelésével) pedig azt reméljük, hogy „helyzetbe hozzuk” a minőségi élelmiszert termelő kisgazdaságokat.

A környezeti nevelés fontosságát konferenciák sora hangsúlyozza: a **Belgrádi Környezeti**

Nevelési Műhely (1975) meghatározta a környezeti nevelés fogalmát és konszenzust alakított ki arról, hogy e területen a tudatosság, az ismeretek, az attitűdök, a készségek, és a személyes részvétel döntő jelentőségű, rendszerbe foglalható elemek (Victor A., 2000). A **Tbiliszi Nyilatkozat (1977)** kifejti, hogy a környezetnevelés interdiszciplináris és holisztikus megvalósítása egész életen át kell, hogy tartson. (Kováts-Németh M. 2010. 75-76.o.). Az **1979-es Müncheni ajánlás (UNESCO)** kimondja: *„A környezeti nevelés kivézető utat mutat az ökológiai válságból a tudomány és a technika eszközeivel a probléma-megoldási stratégiákban.”* (Kováts-Németh M. 2010. 77.o.)

Az 1987-es év fontos és talán társadalmilag a legismertebb környezetvédelmi eredményeként „Közös jövőnk” címmel megjelenik a **Brundtland-bizottság jelentése**. A jelentés globálisabb tartalma inkább a mezőgazdaság fenntarthatóságával kapcsolatos, amely magába foglalva a környezetkímélő, kisléptékű, értékteremtő mezőgazdálkodást, beleértve az így működő gazdaságok jövedelmezőségének elősegítését is, a Falusi Porta Tanoda program legfőbb célkitűzése. *„Fő üzenete: a Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön. Definiálja a fenntartható fejlődés fogalmát: olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generáció esélyeit arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket”.* (URL2)

A 10 évvel ezt követő események közül megemlítendő **Amsterdami egyezményt (1997)** azért emelném ki, mert az egyezmény az Európai Unió számára a fenntartható fejlődést az egyik legfontosabb alapvető prioritást az élet minden területén, tehát a mezőgazdaságban is kötelezőnek tartja érvényesíteni. *„Az Agenda 2000 az EU-politika mindazon módosításait tárgyalja, amelyekre szükség lesz a fenntartható foglalkoztatás és a gazdasági növekedés biztosításához. Az uniós politika négy alapvető célja között megjelenik a környezetvédelem és az életminőség javításának gondolata.”* (URL6)

A fenntartható fejlődés fogalma vitatott kérdés. Erről egy tanulságos történet jut eszembe, mely egy dél-amerikai halászról szól. A halász már végzett aznapi munkájával és gondtalanul üldögél a tengerparton, amikor odalép hozzá a sikeres külföldi üzletember, és kérdőre vonja, miért nem dolgozik inkább. Akkor a plusz pénzen vehetne még több hajót, amivel embereket foglalkoztatna, és annyi pénze lenne, hogy elutazhatna egy tengerpartra pihenni. De hát uram, - mondja a halász - éppen most is ezt teszem...

Nos, a fenti történet tanulságaként a fejlődés szükségességét vitatnám. Már amennyiben a fejlődés szót az általánosan bevett gyakorlat szerint egyfajta mennyiségi növekedésként definiáljuk. Általános gyakorlattá vált ugyanis, hogy mindig többet akarjunk. Azt hisszük, hogy több időnk van, és hatékonyabban végezzük a munkánkat, ezáltal „több jut nekünk”, pedig gondoljunk csak vissza, például a jobbjátság helyzetére: a szegény és szerencsétlen sorsú emberekre – legalábbis a köztudatban ez él róluk -, akik kilencedet és tizedet (igen, 19 %-ot) voltak kötelesek adózni. Mi mennyi adót és járulékot is fizetünk pontosan? Keresetünk közel 70 %-át... Így azért már kicsit árnyaltabb a kép, igaz? A fejlődés szónak sokkal inkább egyfajta minőségi javulást kellene takarnia. Tehát az állatállomány számának

növelése helyett a tartásmód minőségének javítását, a nagyüzemi élelmiszeripar helyett a kisléptékű, a környezettel felelősen gazdálkodó, egészséges élelmiszert termelő gazdaságokat. A Falusi Porta Tanodák hagyományos gazdálkodást folytató kistermelői gazdaságok, amelyek elsősorban tájjellegű, őshonos fajták megőrzését folytatják. Ily módon hozzájárulnak a biológiai diverzitáshoz, az ellenálló fajták és fajok pedig biztonságos termelést és termékeket biztosítanak.

2.3. Közös jövőkép

Fentiek tükrében, némiképp továbbmutatva azon megemlíteném az **1992**-ben **Rio de Janeiro**ban megrendezésre került az ENSZ második környezetvédelmi világkonferenciáját, amelyen általános programként elfogadták a „Feladatok a XXI. századra” című dokumentumot. A Falusi Porta Tanoda program elsősorban az emberi életminőség javítása, valamint a lakosság informálása terén kapcsolódik szervesen a fenti egyezmény célkitűzéseéhez. Megemlíteném ugyanakkor, hogy a Rio-i konferencia hatására 1998-ban hazánkban megjelent a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, amely az 1995-ös Nemzeti Alaptantervre épülve nagy hangsúlyt fektet a környezettudatosság kialakítására. (Kováts-Németh M. 2010.) A 2010-es átdolgozás átfogóan tárgyalja a környezeti nevelés összes aspektusát, kitérve a társadalmi és a személyes környezet elemeire is. Részletes útmutatást ad a megvalósításhoz többek között a minőségbiztosítási alapelvek és a pedagógiai háttér taglalásával. Érdekes és előremutató elem lehet a felnőttoktatás bevonása is a Falusi Porta Tanoda programba, amely összhangban áll az élethosszig tartó tanulás támogatásának alapjával. Szükséges volna ez ugyanis egy új termelői réteg nevelése szempontjából, hiszen hányattatott történelmünkkel a hátunk mögött már igen kis számban vagyunk olyanok, akik még ismerjük a hagyományos – mai divatos kifejezéssel alternatívaként fenntarthatónak is nevezett – gazdálkodás fortélyait.

A fenti Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia társadalmi háttér elemzése a Molnár Zsolt által Knézy Judit 2003-as szövegének felhasználásával íródott, a hagyományokról szóló fejezettel indul. A fejezet zárásaként a szerző ajánlásokat tesz, melyek közül a 15. számú így hangzik: *„Szinte minden tudományág egykor a népi ismeretanyagból fejlődött ki. Ezért minden kutatónak érdemes megismernie tudományterülete népi ismeretanyagát (pl. növényismeret, építészet, mezőgazdálkodás). Ez akár új tudományos paradigmák megszületését is segítheti (vö. Bartók „csak tiszta forrásból”).* (URL7) Az ajánlásban Bartóktól idézett tiszta forrásokként tekinthetünk a Falusi Porta Tanodákra is, ahol még fellelhetőek a régiek tudására alapozott tevékenységek. Ezek ugyanakkor természetesen nem a holt nyelvekhez hasonlítható tudásanyag-halmazok, hiszen maguk a Tanodák egyben működő, termelő gazdaságok is. A hagyománytisztelet ugyanis Gustav Mahlerrel egyetértve itt sem a hamu őrizgetését, sokkal inkább a tűz továbbadását jelenti. A Tanodák is alkalmazzák az új ismereteket, azokat beépítik mindennapjaikba – fő motorjuk azonban a régi alapelvek szem előtt tartása: alázat a természet és az élőlények iránt. Ezáltal hitelessé válnak, ami a nevelés kulcsjelentőségű alapfeltétele. Hiszem, hogy példát mutatva képesek lesznek a társadalom visszaterelésére a helyes útra. És bizony egy zsákutcából visszafelé vezet a kiút.

3. Összegzés

A környezettudatosság nem csupán döntéshozói körökben mondható hiányosnak, hanem a fogyasztói rétegben is. Mindkettőt áthatják, fölülbírálják a gazdasági érdekek... Mindemellett rendkívül fontosnak tartom a Falusi Porta Tanoda programban rejlő azon lehetőség kiaknázását, hogy a Tanodának otthont adó kistermelői gazdaságok közvetlen kapcsolatba kerülhetnek általa potenciális fogyasztóikkal. A kereskedelmi árrést kihagyva a közvetlen értékesítés révén még az igencsak árérzékeny fogyasztó is elérhető áron juthat jó minőségű, egészséges élelmiszerhez a fent említett beltartalmi - értékekre vonatkozó fejtegetések tükrében pedig bátran állíthatjuk: igenis versenyképes lehet a magasabb termelési költség mellett előállított, jó minőségű élelmiszer. Ha pedig a napjainkban a sokak szemében oly fenyegető bevándorlási hullámot a magunk javára fordítjuk, máris megoldódik a hagyományos gazdálkodás nagyobb kézimunka-igénye is – potenciális munkaerőként kell csupán tekintenünk a menekültekre...

A fogyasztói réteg környezeti nevelésével, annak az egészséges környezetet is szem előtt tartó vásárlóvá történő átnevelése révén kereslet nélkül hagyva a mennyiségi növekedés bűvöletében élő, értéktelen árut termelő nagyüzemi élelmiszeripart, hatást gyakorolhatunk a nagyipari élelmiszer-gyártás felhagyására is. Ha munkánkat sikeresen végezzük, a gazdasági érdekek is mindinkább elkötelezetté válnak a kisléptékű, a környezettel harmóniában álló és így mindannyiunk javát szolgáló termelés segítségével.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Kováts-Németh Mária: Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig. Comenius Kft.-Pécs, 2010

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2013 ISBN 978-963-08-7737-4, 42. oldal

Victor András: Előszó a Tbiliszi Nyilatkozathoz. In Tbiliszi Nyilatkozat. Budapest, 2000, MKNE

URL1: http://kerettanterv.ofi.hu/07_melleklet_miniszter/k1_07_egyeb/index_tanyaped.html

URL2: http://www.fna.hu/sites/default/files/Egyezmenyek_kornyezet.pdf

URL3: http://www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=372%3Aaz-oekologiai-mezgazdasag-ellathatna-a-vilag-nepesseget&catid=280%3Aervek-a-bio-mellett&Itemid=127&lang=hu

URL4: <http://www.messelato.hu/hu/node/125>

URL5: <http://research.ncl.ac.uk/nefg/QOF/page.php?page=1>

URL6: <http://www.ofi.hu/tudastar/fenntarthatosag>

URL7: http://mkne.hu/NKNS_uj/layout/NKNS_layout.pdf (Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia-2010.)

Az internetes hivatkozások a 2015. április 25-i időpontban aktuális tartalmakra vonatkoznak.